

A. LEUKART, *Die frühgriechischen Nomina auf -tās und -ās*. Untersuchungen zu ihrer Herkunft und Ausbreitung (unter Vergleich mit den Nomina auf -eūs), herausgegeben von Sigrid Deger-Jalkotzy, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1994. 354, 8⁰.¹

Одамна се очекуваше појавата на оваа значајна книга. Таа беше најавена од авторот пред 20 години со неговиот реферат „Zur Herkunft der griechischen Nomina vom Typus ἀγρότης, οἰκέτης und περι-κτίτης, κωνηέτης“, прочитан на V конференција на „Друштвото за индогермански студии“ во Regensburg (септ. 1973), а објавен во зборникот на актите од Собирот *Flexion und Wortbildung* од H. Rix, Wiesbaden 1975, 175-191. Во почетокот на тој реферат, којшто претставува кондензиран извод од II дел на неговата докторска дисертација под горниот наслов, одбранета пред пок. проф. E. Risch на Универзитетот во Цирих во 1973 год., се соопштува дека тезата во целина ќе биде објавена во серијата *Mykenische Studien* на Виенската академија на науките. Истовремено и неговиот ментор, проф. E. Risch, во студијата „A propos de l'origine des masculins grecs en -ās“, *BSL* 69,1 (1974) 109-119, ја одбележа оваа теза, укажувајќи на најважните резултати до кои неговиот ученик дошол по прашањето за потеклото на суфиксот *-tās*.

Во Предговорот на книгава, каде што авторот, меѓу другото, им изразува благодарност на своите професори и многубројни колеги за помошта во оформувањето на оваа книга, се објаснува зошто се забавило објавувањето на ракописот. Во Додатокот кон Предговорот се истакнуваат компликации од техничка природа што искрснале при слагањето со современи машини. Всушност, една од основните причини за тоа е мошне комплицираната материја. Обработена педантно со голема акрибичност, аргументирана со голем број примери и поткрепена со најсовремени научни сознанија, оваа материја е отпосле тесно поврзана со стотици референци, кои при читањето бараат постојано вртење на страници низ целата книга. Освен тоа, во неа има додадени и многубројни белешки (често двојни), кои претставуваат нови студии по одделни прашања. Заради сложеноста на материјата, предадена, главно, со сигли и кратенки, во почетокот е приложено упатство до читателите за тоа како да ја користат книгава.

Нејзината содржина е поделена на увод и два дела, но таа е толку тесно поврзана и преплетена, што претставува една, речиси, органска целина.

Во *Уводот* (27-45 стр.) е изложена методологијата кон обработката на микенскиот лексички фонд. Поради несовршеноста на линеарното Бе писмо неопходно е секој збор да се подложи преку комбинаторен метод на критичка анализа: палеографска, ортографска, текстолошка, хронолошка, географска и др., а особено лингвистичка (дијалектна) интерпретација од синхрониски и дијахрониски аспект како на индоевропски, така и на внатрешен, грчки план. Во самиот почеток ја истакнува предоминантноста на особни имиња, со околу 75% од микенскиот лексички фонд. 83% од ономастичкиот материјал се лични имиња (сложени, хипокористици, прекари), 17% – топоними, а од вкупниот лексички фонд 62% се антропоними и 13% – топоними.

¹ Им благодарам на авторот и издавачот што ми овозможија да ја добијам оваа драгоценa книга за приказ во *Жива Антика*.

Во помикенскиот грчки преку 80% од примерите на *-tās* се глаголски рекциони сложени на лични имиња и само 20% апелативи, а од едноосновните – 90% лични имиња и само 10% апелативи. Имињата на *-ās*, пак, сите се *simplicia*. При недостиг на контекстуална контрола, идентификацијата на личните имиња зависи само од јазичната типолошка и компаративна интерпретација. За поадекватна интерпретација на раногрчките (=микенските) примери на *-tās* и *-ās* авторот има изградено цврсти принципи за строго критична преценка за веродостојноста на секое тврдење, класирано како и во *MGV* од J. Chadwick и L. Vaumbach со определба: *сиѓурно, веројатно, возможно и/или ѓроблематично*.

Прв дел – Микенски сложени на /-tās/ (47–124). – Познато е дека суфиксот */-tās/* е типично грчки без паралели во другите и.-е. јазици. Во приодот кон овој оддел бегло се засега прашањето за неговото потекло, кое досега не е наплно разјаснето, а за повеќе подробности авторот упатува на II дел. Иако не е согласен во сè со објаснувањето на E. Fraenkel за фазите во развојот на *-tās*, тој го прифаќа неговото мислење дека рекционите и.-е. сложени од машки род со глаголски заден дел на *-tās*, со активна функција, се изведени од коренски сложени, на пр. **peri-ktit-* со *-ās*, ст. инд. *pari-kyi-t-*, хом. *περι-κτίτ-ης*, мик. *te-ta-ki-ti-ta /meta-ktit-ai/*, плур. ‘преселници’. Тргувајќи од наследени и.-е. форми од типот на *giri-ṣṭhāḥ* ‘жител на гора, горанин’, тој наоѓа дека мик.-грч. *o-re-ta /Orestās/*, Ὀρέστης, од **ores-stās*, корен **steH₂-*, со паракситонен акцент и исто значење, послужило за појдовна точка во појавата и развојот на овој суфикс. Суфиксот *-tās*, формиран уште во предгрчкиот како замена за **-tēr* и **-tōr*, во микенскиот бил веќе развиен и доста продуктивен, особено за образување на лични машки имиња. Микенските сложени на */-tās/* ги анализира во неколку групи: *-qo-(i)-ta*, *-e-ta*, *-a-ta*, *-ti-/t-*, *-qa-ta*, *-wa-ta* и др., секогаш класирани според степенот на сигурноста при нивната идентификација.

Одамна е констатирано дека завршокот *-qo-(i)-ta* е повеќеозначен и при идентификацијата на сложенките со него треба да се води сметка за првиот дел, според кој може да се определува што би одговарало повеќе за вториот.

Задниот дел од сложенката на *-qo-(i)-ta* би можел со полно право да се идентификува со */-q"oitās/* <τινω, ποινή, сп. Πολυ-ποιτής, или */-q"hoitās/* <φοιτάω, -φοίτης.

Со сигурна идентификација има два сложени апелатива на *-qo-ta* *I* = */g"ōtās/* <βόσκω, βόδιτης: *qo-u-qo-ta(-o)* */g"ou-g"ōtās/* и *su-qo-ta /su-g"ōtās/*, συβότης. Тука би можело да се приопшти и личното име *pa-qo-ta /Pan-g"ōtās/* и изведенката со адјективско значење *pa-qo-si-jo /Pan-g"ōsios/*, сп. Παμβούτας (B., *HPN*, 357).

Со *qo-ta II* = */-q"hontās/* θεῖνω, φόνος се *da-i-qo-ta /dā^hi-q"hontās/* ‘Оној што убива во борба’, сп. Δηϊ-φόντης, *ra-wo-qo-ta /Lawo-q"hontās/*, *pe-re-qo-ta* : *qe-re-qo-ta-o /Pēle-q"hontās/*, сп. хипокористик Τήλεφος.

Веројатни: *a-no/a-qo-ta /Anor-q"hontās/*, отфрлајќи ја идентификацијата со предлогот *ἀνά/δ*, зашто сложени имиња со овој предлог во грчкиот се мошне ретки, а такви на *-tās* воопшто нема.

Возможни: **a-i-qo-ta* **/A^hi-q"hontās/*, *ro-qo-ta /Rō-q"hontās/* од ῥώμη, ἔρωμαι, синоним на *wi-jo-qo-ta /Wio-q"hontās/*.

Проблематични: *wo-ro-qo-ta /Wolo-q"hontās*, *a-tu-qo-ta /Artu-q"oitās/* и др.

Така се интерпретирани и класирани во групи според степенот на нивната идентификација и другите примери на */-tās/*: Сигурни *-ki-ti-ta /-kītītās/*, *me-ta-ki-ti-ta /metaktitail/*; *-ne-ta /-nes-tās/*, *pi-ro-ne-ta /Philo-nestās <*n^o_o/s*, сп. хипокористик Νέστωρ, *-a-ke-ta /-āg-etās/*, *ra-wa-ke-ta /lāw-āgetās/*, (*ra-wo-ke-ta /Lawo-kestās/* не е варијанта од претходното), *ku-na-ke-ta /kun-āgetās/*; веројатни на *-a₃-ta*: *au-to-ha-ta /Auto-^hatās/* или */-h-altās/*, *e-pi-ja-ta /Ephialtās/ < Epi-haltās/*, *a-no-ra-ta /Anor-haltās/* и др.; на *-ka-ta /-kastās/* κέκασμαι, *po-to-ri-ka-ta /Ptolī-kastās/*; *-pa-ta /-pā-tās/*, *ai-ki-pa-ta /aigi-pā-tās/*; *-o-ta /-or-tās/* ὄρωσι, *ai-ko-ta /Aig-ortās/*, *da-o-ta /Da^h-ortās/* и други помалу веројатни; потоа *-qa-ta /-g^hātās/* βαίω, *-wo-ta /wortās/* итн.; сложенки на **-ti-* или *-t-*: *e-u-me-ta /E^hu-mēt-ās/*, сп. ж.р. Εὐμετις, *do-po-ta /Do-pot-ās/ <*dms-potis/*; *e-u-da-i-ta /E^hu-dait-ās/*, *a-pi-da-ta /Amphi-dait-ās/*.

Во врска со сложенките на *-wa-ta*, *-wa-to /-wastās*, *-wastos/* ја критикува тезата на O. Landau, којшто сите примери со овој завршок ги поврзува со *-wastu*, ἄστυ, а потврда за тоа наоѓа во тесалската форма φαστῆς ‘граѓанин’. Оваа основа е очигледна во првиот дел од сложенки на пр.: *wa-tu-o-ko*, *wa-tu-wa-o-ko*, како и во задниот дел на *e-te-wa-tu /Hete-wastus/* со хаплогографија. Завршокот *-wa-ta/o* A. L. го подлага на минуциозна анализа и наоѓа дека тесалската форма не е φαστῆς, а φασ(σ)τός, ἄστος (cf. Frisk, *GEW*, s.v.), со дисимилација на втората дигамма (сп. M. Lejeune, *Phonétique*, 82–3, п. 7). Топонимот од Кнос *wa-to*, на кој се повикува Ландау, може да биде идентификуван со **Wanthos/*, а од ἄστυ има лично име *wa-tu-ta /Wastu-tās/* ‘граѓанин’. Личните имиња *a-ki-wa-ta*, *a-pi-wa-to* ги идентификува со */Ankhi-wastās/* ‘Оној што живее близу’, */Amphi-wastos/* ‘Оној што живее од двете страни (на нешто)’, со глаголска придавка во задниот дел од глаголскиот корен **uH₂es>-was* ‘wohnen’. Имињата, пак, на *-wa-ta/o* со основа од топоним на *-wa*, *-wo* ги објаснува со суфиксот *-went*, *-wont*, *-wnt*, аналогно на оние на *-στος*, *-στας <-stH₂o*, **stH₂-s*, ст. инд. *s̥tha-*, покрај *-s̥thās* ‘горанин’, што всушност претставува појдовна точка во неговата теза за појавата на суфиксот *-tās* во грчкиот.

Втор дел. – Пошкело на грчкиите simplicia и composita на -tās и -ās и нивниот заемен однос (125–318). Ова е најобемниот и најважниот дел од неговата дисертација, чие резиме, како што спомнавме, е објавено во мошне содржателниот реферат, прочитан во Регенсбург пред две децении. Таа материја овде е изложена подробно на широк план со критички искористена микенолошка литература до 1993 год.

Во почетокот истакнува дека сложенките на *-tās* и *-ās* се по правило глаголски реакции композити и имаат баритонен акцент, сп. хом. περι-κτίται ‘соседи’, συ-βώτης ‘свињар’, λα-γέτης ‘народен водач’ и др.; девербативни simplicia со баритонеза: ἐρέτης и др., со окситонеза: τοξευτής, κριτής; деноминални simplicia: ναύτης, τοξότης, окситони: αἰχμητής, етници: δημότης и др. Од формите на оваа категорија посебно внимание му е посветено на ἔτης <*swe-t-ās ‘роднина, свој’, како појдовна точка во развојот на *-etās*. Суфиксот *-ās*, вклучен во *-tās*, има функција да индивидуализира машини имиња и занимања од именки со социјално, географско, или апстрактно значење, сп. νεανία ‘младост’, а νεανίας ‘младич’. Зборувајќи за потеклото на микенските simplicia на */-ās/* и */-tās/* тргнува од најелементарни образувања на *-ās*, имено од географски имиња на *-ā*, *-wā* – колективни именки со стар плурал, наместо колектив: Κρή-τα, област на Κρήτες, како *pa-ki-ja-na*, област на *pa-ki-ja-ne /Spha-*

giānes/, а потоа го споредува соодносот на */Kret-ās/*, наспроти придавката Крѝт- 'критски', кое е супстантивизиран сингулатив кон месниот колективен назив **Krētā*, како лично име 'Жител на Крит', со *o-re-a₂*, */Ore^hās/* < **ores-ā* 'Жител на планина'. Во такава смисла е и *wa-tu-wa* */wastuw-ā/* 'градски амбиент', колектив кон *wa-tu*, кој не означува место, а социјален колективитет.

Именки и лични имиња со социјално значење се образуваат паралелно со суфиксите *-ās* и *-eus*: */khalk-eus/* кон *ka-ko* */khalkos/*; */ktoin-eus/* кон */ktoinā/* (парцела земја). Овде е посебно показателна формата **o-re-e-u*, ген. *o-re-e-wo* */Ore^heus/*, наспроти *o-re-a₂* */Ore^hās/*. При тоа констатира дека суфиксот *-ās* е наследен од и.-е., а *-eus* е помлад. Овде го гледа и зародокот на грчкиот суфикс *-tās*. Покрај */Ore^hās/* и */Ore^heus/* во микенскиот се јавува и */Orestās/* < **ores-stās* < **steH₂-* 'што стои (живее) на планина', со исто значење како ст.инд. *giri-ṣṭah*, придавка, додека во грчкиот тоа е супстантивизирано */Orestās/*, 'Ορέστης, слично на и.-е. **swetas*, предгрч. *^hwet-ās*, *Krēt-ās*, мик. *Ke-re-te-u* */Krēt-eus/*. При тоа, за развојот на баритониот акцент смета дека придонесле формите: *orésteros* : *oréstās*, *agróteros* : *agrótās*, *a-ko-ro-ta* ἄγρότης 'жител на необработена земја, селанец'. Уште од предмикенско време и.-е. суфикс **-tēr* започнал да конструира со *-tās*, главо со пропарокситонен акцент.

Истражувајќи го потеклото на *-tās* и анализирајќи ги примерите со овој суфикс, авторот решава и многубројни други, не само јазични (фонолошки, морфолошки, зборообразовни, семантички) проблеми, туку и разни реалии, сврзани со интерпретацијата на микенските документи. Книгата претставува образец на микенолошка студија, која долго време ќе служи како неопходен прирачник по микенска грчка и индоевропска филологија.

П. Хр. Илиевски,
 Кеј „13 ноември“ 20, Скопје.

SYLVIE LE BOHEC, *Antigone Doson, roi de Macédoine*, Travaux et Mémoires, Études anciennes, 9, Presses Universitaires de Nancy, 1993, 525 стр., 10 цртежи, 6 табли

Докторската теза за Антигон Досон, одбранета на Сорбона е 9-та книга на збирката антички студии од посебните изданија „Travaux et mémoires“ на Универзитетот во Нанси. Иако Антигон Досон е еден од најуспешните кралеви од династијата Антигониди, тој беше прилично запоставен од историчарите. Тоа се должеше во голема мерка и на скудноста на изворите, меѓутоа најновите наоди, пред сè епиграфските извори и овозможиле на S. Le Bohec да напише дело, во кое се опфатени сите страни на неговото владеење, од политичката, религиската, економската до онаа на државното уредувањето во време на Антигонидите. Планот на книгата е јасен и прегледен: книгата е поделена на три дела, а секој од нив на глави. Во воведот е даден критички приказ на досегашните проучувања на Антигон Досон како и главните прашања што се разгледу-